

LOGISTIKA SOHASI TERMINOLOGIYASINI O'QITISHDA LINGVOPRAGMATIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH VA BAHOLASH MODEL

Safarova Dilnavoz Ravshan qizi

E-mail: dilnavozsafarova01@gmail.com

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

1-kurs tayanch doktoranti

Tel: +998 99 364 37 18

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot logistika sohasi terminologiyasini o'qitishda lingvopragmatik yondashuv asosida talabalarning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish va baholash modelini ishlab chiqishga qaratilgan. Zamonaviy mehnat bozori sharoitida logistika mutaxassislaridan nafaqat kasbiy bilim, balki xalqaro professional muloqot olib borish qobiliyati ham talab etiladi. Amaliyotda terminologik birliklarning ko'pincha kontekstdan tashqarida o'rgatilishi talabalarning real kasbiy vaziyatlarda samarali muloqot qilishiga to'sqinlik qilmoqda. Tadqiqot davomida lingvopragmatik nazariya va kompetensiyaga asoslangan ta'lim tamoyillari integratsiyasi asosida to'rt bosqichli model ishlab chiqildi hamda baholash mezonlari tizimlashtirildi.

Kalit so'zlar: *logistika terminologiyasi, lingvopragmatika, kasbiy kommunikativ kompetensiya, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, baholash mezonlari.*

Globallashuv jarayonlari va xalqaro savdo aloqalarining kengayishi logistika sohasining strategik ahamiyatini oshirmoqda. Logistika tizimlari ishlab chiqarish, transport, omborxona, bojxona va taqsimot jarayonlarini qamrab olgan murakkab kommunikativ maydondir. Ushbu sohada faoliyat yurituvchi mutaxassislar turli mamlakat vakillari bilan muzokaralar olib boradi, hujjatlar rasmiylashtiradi, yetkazib berish shartlarini kelishadi va professional yozishmalarni amalga oshiradi. Demak, logistika mutaxassisining kasbiy muvaffaqiyati uning kommunikativ kompetensiyasiga bevosita bog'liq. Shunga qaramay, oliy ta'lim muassasalarida logistika terminologiyasini o'qitish ko'pincha an'anaviy, leksik-semantik yondashuv asosida amalga oshiriladi. Terminlar tarjima qilinadi, yod olinadi, biroq ularning diskursiv va pragmatik funksiyalari yetarli darajada ochib berilmaydi. Bu esa talabalarning terminologik bilimini real kasbiy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatini cheklaydi. Kommunikativ kompetensiya tushunchasi ilk bor Hymes (1972) tomonidan ilgari surilgan bo'lib, u til bilimini real kommunikativ vaziyatda qo'llash qobiliyati sifatida talqin qilinadi [4]. Keyinchalik Canale va Swain (1980) kommunikativ kompetensiyani lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik komponentlarga ajratadi. Zamonaviy yondashuvlarda esa professional kontekstga moslashgan kommunikativ kompetensiya alohida ahamiyat kasb etadi [7].

Lingvopragmatika til birliklarining kontekst, nutq maqsadi va kommunikativ vaziyat bilan bog'liqligini o'rganadi (Leech, 1983). Logistika diskursida terminlar faqat nomlash vazifasini emas, balki aniqlashtirish, majburiyat yuklash, shartlarni belgilash kabi kommunikativ funksiyalarni ham bajaradi [6]. Masalan, yetkazib berish shartlarini ifodalovchi terminlar muzokarada mas'uliyat chegaralarini belgilashga xizmat qiladi. Kompetensiyaga asoslangan ta'lim esa o'qitish jarayonini natijaga yo'naltirishni talab etadi. Biggs (1996) tomonidan ilgari surilgan "constructive alignment" tamoyiliga ko'ra, o'qitish mazmuni, metodlari va baholash mezonlari o'zaro uyg'un bo'lishi zarur [2]. Demak, agar

maqsad kasbiy kommunikativ kompetensiyani shakllantirish bo'lsa, terminologiya o'qitish ham kommunikativ va pragmatik asosda tashkil etilishi lozim.

Mazkur tadqiqotning maqsadi logistika terminologiyasini lingvopragmatik yondashuv asosida o'qitish orqali talabalarning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish va uni baholash modelini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot obyekti - oliy ta'lim muassasalarida logistika yo'nalishida chet tilini o'qitish jarayoni. Tadqiqot predmeti - lingvopragmatik yondashuv asosida kasbiy kommunikativ kompetensiyani shakllantirish va baholash mexanizmlari. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, pedagogik kuzatuv, tajriba-sinov ishlari, diagnostik baholash va statistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tajriba ikki guruhda olib borildi: nazorat guruhi an'anaviy metod asosida, tajriba guruhi esa ishlab chiqilgan model asosida o'qitildi.

Taklif etilgan model to'rt bosqichdan iborat: Birinchi - motivatsion bosqich. Ushbu bosqichda autentik materiallar (shartnomalar, yuk hujjatlari, professional yozishmalar) orqali kasbiy ehtiyoj va kommunikativ motivatsiya shakllantiriladi. Ikkinchi - kognitiv bosqich. Terminlarning semantik va pragmatik tahlili amalga oshiriladi. Talabalar terminning ma'no doirasi, qo'llanish konteksti va nutq aktidagi funksiyasini aniqlaydi. Uchinchi - amaliy bosqich. Rolli o'yinlar, case-study, muzokara simulyatsiyasi, professional email yozish kabi faol metodlar qo'llanadi. To'rtinchi — refleksiv-baholash bosqichi. Kasbiy kommunikativ kompetensiya quyidagi mezonlar asosida baholanadi: terminologik aniqlik, pragmatik moslik, vaziyatga adekvatlik, diskursiv mantiqiylik va strategik kommunikativ qobiliyat [7]. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, lingvopragmatik yondashuv asosida o'qitilgan talabalar terminologiyani to'g'ri va o'rinli qo'llash, muzokara jarayonida nutq strategiyalaridan foydalanish va professional yozishmalarda aniqlikni ta'minlashda yuqori natijalarni namoyon etadi.

Lingvopragmatik yondashuv terminlarni real kommunikativ faoliyat vositasiga aylantiradi. Kompetensiyaga asoslangan baholash esa ta'lim natijalarining aniqligi va o'lchovlilikini ta'minlaydi [7]. Xulosa qilib aytganda, logistika terminologiyasini lingvopragmatik yondashuv asosida o'qitish talabalarning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini samarali shakllantirishga xizmat qiladi. Taklif etilgan model zamonaviy ta'lim talablari va mehnat bozori ehtiyojlariga mos keladi hamda boshqa professional sohalarga ham tatbiq etilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Austin, J. L. (1962). How to Do Things with Words. Oxford University Press.
2. Biggs, J. (1996). Enhancing teaching through constructive alignment. Higher Education, 32(3), 347–364.
3. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches. Applied Linguistics, 1(1), 1–47.
4. Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. Pride & J. Holmes (Eds.), Sociolinguistics. Penguin.
5. Leech, G. (1983). Principles of Pragmatics. Longman.
6. Searle, J. (1969). Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge University Press.
7. Bachman, L. (1990). Fundamental Considerations in Language Testing. Oxford University Press.
8. Widdowson, H. G. (1978). Teaching Language as Communication. Oxford